

Українська державність: становлення та розвиток

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ
КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)
Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих міста Києва
Відділ електронних ресурсів та довідково-бібліографічного обслуговування

Українська державність: становлення та розвиток

Бібліографічний список літератури

Київ, 2022

Українська державність : бібліогр. список / упоряд. Ж. П. Копитко, Н. В. Козенюк ; ред.: О. М. Трубайчук ; Департамент культури виконавчого органу Київської міської ради (КМДА) ; Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих. – Київ, 2022. – 15 с.

Бібліографічний список «Українська державність» складено до Дня української державності, який відзначають в Україні 28 липня. Містить літературу про витоки та становлення Української держави, етапи розвитку української державності, діяльність відомих державних, політичних діячів та боротьбу українського народу за здобуття державної національної незалежності, відомі та маловідомі факти історичного розвитку України.

При складанні списку використано літературу з електронних каталогів Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого.

До списку увійшли книги, статті з періодичних видань.

Літературу розміщено за алфавітом прізвищ авторів.

Список розраховано на викладачів, студентів, школярів та всіх, хто цікавиться історією України та розвитком державотворення в Україні.

Відділ електронних ресурсів та довідково-бібліографічного обслуговування,

вул. Тургенєвська, 83-85

Укладач Ж. П. Копитко, Н. В. Козенюк

Літературний редактор О. М. Трубайчук

Відповідальний за випуск С. О. Денисова

Телефон для довідок (044) 486-01-46

e-maillubibl@ukr.net

Ознаки державності:

- втілення права нації на незалежність,
- наявність органів публічної влади,
 - державний суверенітет,
 - система правових норм,
- міжнародна правова ідентифікація.

Державні символи:

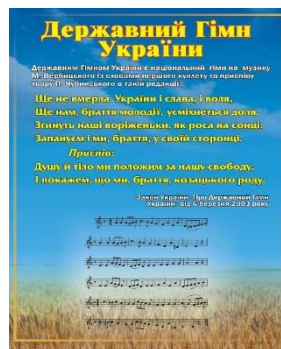

Державний прапор

Державний герб

Державний гімн

Атрибути державності є:

- власна територія, населена національним колективом, із визначеними кордонами, офіційна назва, час заснування або дата першої письмової згадки держави,
- мова,
- національне вбрання, національні страви, національні музичні інструменти, національна народна пісня, видатні історичні та сучасні постаті,
- національне гасло: «Слава Україні! Героям Слава!»

Вступне слово

*«Хто не знає свого минулого,
той не вартий свого майбутнього.
Хто не шанує видатних людей
свого народу, той сам не годен пошани»*

Максим Рильський

Українська державність – це тисячолітня історія багатомільйонного народу. Важливою віхою в історії нашого народу, який впродовж багатьох століть відчайдушно боровся за свої землі, свободу і незалежність, стало ухвалення Верховною Радою України закону про встановлення Дня державності України 28 липня. 24 серпня 2021 року, у 30-ті роковини Незалежності України, президент Володимир Зеленський оголосив про започаткування нового свята – Дня української державності, яке відзначатиметься у День хрещення Русі-України, та підписав відповідний указ (указ №423).

Будь-який народ, будь-яка нація починається передусім з того, що вона зобов'язана досконало знати своє минуле, своє коріння та витоки. Відзначення цього свята сприятиме спадкоємності понад тисячолітньої історії українського державотворення і захисту національних інтересів нашої держави, що була відома на політичній карті світу щонайменше з другої половини IX століття. Воно водночас є чинником опору ворожим наративам про Україну як «фейкову державу».

Однак, незважаючи на всі труднощі, Українська державність укріпилася і має свою давню історію. Щодо кількості етапів розвитку Української державності висловлені різні міркування, і тут останнє слово – за істориками, правниками, але якщо йдеться про основні з них, то традиційно виділяють : перший – Київська Русь, Галицько-Волинська держава. Другий – Запорозька Січ та Українська козацька держава (Гетьманщина, XVI-XVIII ст). Третій – УНР за Центральної Ради, Українська держава за П. Скоропадського, УНР за Директорії та ЗУНР. Четвертий – сучасна Українська держава. На жаль, були періоди, коли Українська державність була перервана і її територія перебувала у складі іноземних держав. Проте українці, як і інші європейські народи, формувалися волелюбними і завжди прагнули мати свою державу, а в часи її відсутності піднімалися на боротьбу за її відродження.

Зародження ранньої Української державності почалося з VI ст. н. е., засновниками якої стали князі Кий, Щек та Хорив, котрі започаткували династію перших її правителів – Києвичів. Подальший розвиток «Руської землі» привів до утворення могутньої ранньосередньовічної Української держави – Київської Русі, основу якої становили етнічні українські землі.

З IX ст. по 30-ті роки XIII ст. Київська держава була однією з найбільших і наймогутніших держав Європи. У XII-XIII ст. князівські міжусобиці, свавілля заможного боярства, татаро-монгольське нашествя послабили, а згодом призвели до повного розпаду могутньої колись Київської Русі. У XIV ст. історичні події розвивалися для України несприятливо. На її землях настав період глибокого економічного,

політичного і культурного занепаду. Володарем усієї території колишньої Київської Русі, впродовж майже 80 років, вважався монголо-татарський хан.

Розпад стародавньої Київської держави призвів до посилення регіональних князівств, які, по суті, у XII - на початку XIII ст. стали незалежними державами. Однією з них, на західних землях Русі-України, стала Галицько-Волинська держава. У ній продовжували розвиватись традиції Українського державотворення. Проте в другій половині XIV ст. Галицько-Волинська держава припинила своє існування. Приєднання українських земель до Речі Посполитої і встановлення на них польськими магнатами та шляхтою тяжкого соціального, національного, релігійного і мовно-культурного становища зумовили численні повстання і, врешті-решт, Національно-визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького. За своєю суттю, характером, метою вона може бути прирівняна до великих революцій, які в XVII-XVIII ст. охопили всю Європу. Це була національно-визвольна, соціально-політична революція за право на свою державу, рушійною силою якої був увесь український народ, а керівництвом – козацька старшина й українська шляхта, оскільки національної буржуазії, яка в західноєвропейських революціях була їх організатором і керівником, в Україні ще не було, у будь-якому разі – достатньо численної і міцної. Національно-визвольна війна 1648-1657 рр. привела спочатку до виникнення української державно-політичної автономії (у складі Речі Посполитої), а згодом – незалежної Української козацької держави.

Українська козацька держава цієї доби – зі своїми центральними та місцевими органами влади, адміністрацією, судами і військом, зі своєю територією (яка, щоправда, не мала чітко визначених кордонів, бо вони іноді змінювалися залежно від зовнішньополітичної ситуації – але все ж територія була, бо без цього немає держави!) – за формою правління була, вважаємо, демократичною республікою з виборним гетьманом на чолі, унітарною, з демократичним політичним режимом. Створена в результаті національно-визвольної війни проти Речі Посполитої Українська козацько-гетьманська держава проіснувала понад сто років – із середини XVII ст. до кінця XVIII ст.

Незважаючи на приєднання до Московської держави у 1653-1654 рр., вона ще тривалий час продовжувала зберігати всі ознаки державності. Проте надалі наполегливо і послідовно Московія стала проводити політику обмеження української автономії. У 1764 р. гетьманство було ліквідовано остаточно, 1775 р. – Запорозьку Січ. Україна стала адміністративно-територіальною частиною Російської імперії. Спроби гетьманів І. Виговського, П. Дорошенка, І. Мазепи відновити Українську державність зазнали поразки. Отже, приєднання України до інших держав – Росії і Речі Посполитої було помилкою. Це призвело до того, що Україна не тільки втратила свою незалежність і державність, а й стала звичайною провінцією цих держав.

Наступний етап національно-визвольної боротьби українського народу за свою державу припадає на 1917-1921 рр. Після тривалого історичного періоду русифікації, національного та соціального поневолення на початку XX ст. український народ відновив свою незалежну державу.

У той час Україна пережила різні форми національної державності: Українську Народну Республіку за Центральної Ради, Українську державу – Гетьманат П. Скоропадського, Українську Народну Республіку за Директорії і Західноукраїнську Народну Республіку, але державну незалежність втримати не змогла.

У результаті збройної агресії більшовицької Росії за допомоги місцевих більшовиків проти Української Народної Республіки у Харкові 25 грудня 1917 р. було проголошено Українську радянську республіку, яка проіснувала до 24 серпня 1991 р.

Україна відновила свою державну незалежність Декларацією про державний суверенітет 16 липня 1990 р. та Актом проголошення незалежності України 24 серпня 1991р.

За сотні років, відбиваючи ворожі напади, потерпаючи від війн, у першу чергу наших північних сусідів, які вже п'ятий місяць без передиху закидають українські міста крилатими ракетами і снарядами, від яких загинули тисячі і тисячі українців, нам вдалося зберегти свою ідентичність та об'єднатись у велику і неподільну Україну.

У державу, яка в сьогоднішній жорстокій війні з РФ, обстоюючи свої кордони, свободу і незалежність, проявляє небачені силу духу, мужність та рішучість.

Києво-Руська держава

1. Бандурка, О. М. Історія державності України : експерим. підруч. / за ред. О. М. Бандурки, О. Н. Ярмиша. – Харків : Одиссей, 2004. – 608 с.
2. **Бойко, І. Київська держава : середньовічна українська держава зі столицею в Києві існувала з другої половини IX до середини XIII ст., основою її були сучасні українські землі** / Ігор Бойко // Голос України. – 2019. – 23 лют. (№ 38). – С. 6-7.
Важливе місце в історії Української держави займає Києво-Руська держава (в історичних джерелах сучасники цю державу називали Русь або Руська земля) – середньовічна українська держава зі столицею в Києві, котра існувала з другої половини IX до середини XIII ст.
3. Борисова, О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 1 : Давні часи. Середньовіччя. Нова доба / О. В. Борисова, А. О. Климов ; МОН України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. – Київ : Кондор, 2018. – 344 с. : портр.
Історичний аналіз державотворення.
4. Борисова, О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 2 : 1917 - 2017 рр. / О. В. Борисова, А. О. Климов ; М-во освіти і науки України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. – Київ : Кондор, 2018. – 463 с. : портр.
5. Видатні жінки української історії. Біографічні нариси на тлі історичних подій. Кн. 1 : X - XVIII ст. / [Сергій Петрович Сегеда]. – Київ : Балтія-Друк, 2020. – 264 с. : іл., портр.
6. **Грипась, В. Київська Русь між унітарною і конфедеративною формами державного устрою** / Володимир Грипась // Дзеркало тижня. – 2015. – 11-17лип. (№ 25). – С. 15.
У статті йдеться про те, що територіально Київська Русь значною мірою сформувалася наприкінці IX-на поч. X ст. Кульмінаційною точкою цього процесу стало захоплення князем Олегом (не пізніше 882 р.) міста легендарного князя Кия.
7. Залізник, Л. Л. Від склавинів до української нації / Л. Л. Залізник ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; Центр українознавства. – Київ : Бібліотека українця, 2004. – 256 с. : іл.

8. Залізняк, Л. Л. Походження українського народу / Л. Л. Залізняк ; видав. М. Ляшенко ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т українознавства. – Київ : ПБП «Фотовідеосервіс», 1996. – 80 с. : іл.
9. Іванченко, Р. П. Київська Русь : початки української держави : посіб. з історії / Раїса Іванченко. – Київ : Просвіта, 1995. – 94 с. : іл.
10. **Ковальчук, А. Перша навала** / Анатолій Ковальчук // Сільські вісті. – 2014. – 15 квіт. (№ 42).
Саме в березні 1169 року після тривалої облоги і жорстокого триденного штурму нашу столицю було захоплено, нещадно пограбовано, безжально зруйновано і спалено. Ким же були ті, хто скоїв грабіжницький напад? Здійснили його багатотисячні юрби грабіжників, що прийшли з північно-східних земель (центральні області нинішньої РФ).
11. Котляр, М. Ф. Історія України в особах : давньоруська держава / М. Ф. Котляр. – Київ : Україна, 1996. – 240 с.
12. Кузич-Березовський, І. Жінка і держава. Королева Олена-Ольга – політик, реформатор і господар Русі-України / І. Кузич-Березовський // Хроніка 2000. – 2007. – № 67- 68. – С. 102-144.
13. Назаренко, В. Київська Русь : [для серед. шк. віку] / [Вадим Назаренко ; мал. М. Чорна]. – [Б.м.] : [STUDENA] , [2014?]. – 20 с. : іл.
14. Петков, С. Чотири столиці Давньої Русі : [історич. нариси] / Сергій Петков. – Київ : АртЕк, 2020. – 252 с. : іл.
15. Петровський, М. Н. Історія України в документах і матеріалах. Київська Русь і феодальні князівства XII-XIII століть / М. Н. Петровський. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 310 с.
16. Подволоцький, А. Правда історія Київської Русі: про що мовчать підручники історії / Андрій Подволоцький. – Харків : Аргумент Принт : [Віват], 2014. – 351 с.
17. **Сліпушко, О. Княгиня Ольга : таємниці постаті : чи все ми знаємо про знамениту володарку Русі ?** / Оксана Сліпушко // День. – 2019. – 22 берез. (№ 52-53) . – С. 21.
18. Український пантеон / [Сергій Сегеда]. – [Київ] : Балтія-Друк, [2013]. – 184 с. : фотоіл., портр.
В книзі йдеться про місця останнього спочинку визначних діячів української історії та культури від доби Київської Русі до кінця XIX ст.
19. Червінський, В. І. Історія України : джерельний літопис / В. І. Червінський, М. І. Обушний. – Київ : Україна, 2016. – 895 с. : іл., карт., портр.
20. Чорна, С. Україна-Русь : тисячолітня історія державотворення / Світлана Чорна // Голос України. – 2021. – 25 берез. (№ 55). – С. 1, 4-5 : фото.
У статті йдеться про історію українського державотворення з часів Київської Русі.
21. **Чорна, С. Галицько-Волинське князівство-продовжувач держави «Руської землі»** / Світлана Чорна // Голос України. – 2021. – 20 трав. (№ 108).

22. **Чорна, С. На своєму гербі князь Володимир карбував тризуб** / Світлана Чорна // Голос України. – 2015. – 15 лип. (№ 125). – С. 15.
23. **Чорна, С. І Крим, і Тамань були частиною Київської Русі** / Світлана Чорна // Голос України. – 2015. – 21 січ. (№ 9). – С. 18.
24. **Щодра, О. Коли і де виникла Русь : проблеми початкового етапу формування української державності** / Ольга Щодра // Голос України. – 2018. – 28 лист. (№ 225). – С. 12-13.
25. **Ястребов, О. Нащадки Великого Князя : сини та онуки Володимира Мономаха, що стали київськими князями** / Олег Ястребов // День. – 2013. – 29-30 бер. (№ 57-58). – С. 8.

Козацька держава – Запорозька Січ (сер. XVII – 70-80 рр. XVIII ст.)

26. Бойко, І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349-1569 рр.) [Текст] : монографія / І. Й. Бойко ; Львівськ. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 628 с. – Бібліогр.: с. 562-625.
У монографії вперше в українській правничій літературі здійснено комплексне історико-правове дослідження формування та функціонування державно-правових і самоврядних інститутів у Галичині в складі Польського Королівства (1349-1569 рр.)
27. Киркевич, В. Г. История Киева. [Кн. 3]. Киев имперский / Виктор Киркевич. – Харьков : Фолио, 2019. – 440 с. : ил., портр. – (Б-ка киевлянина).
Ця книга присвячена місту Києву і всій Україні від середини XVII століття до правління Олександра II, коли Росія фактично сформувалася як імперія. Як сталося, що Україна втратила кров'ю здобуту державність і як Гетманщина поступово перетворилася в околицю Російської імперії.
28. Лизанчук, В. Одвічна українофобія «русского міра» : до 145-річчя Емського указу / Василь Лизанчук // Дзвін. – 2021. – № 8. – С. 143-155 : портр., фото.
У публікації розповідається про споконвічну боротьбу українського народу за свою державність, за рідну українську мову, яка продовжується і понині. Зокрема, автор аналізує Емський указ – розпорядження російського імператора Олександра II від 18(30) травня 1876 року, підписане в м. Бад-Емсі і спрямоване на витіснення української мови з культурної сфери.
29. Луньов, Г. О. Земля, козацтво і державність України / Григорій Луньов. – Київ : НАІРІ, 2009. – 215 с.
30. Палій, А. Г. Хортиця – колыска козацтва / А. Г. Палій. – Київ : XXI століття : діалог культур, 2008. – 202 с. : іл.
31. Рум'янцев, В. Витоки, природа влади та правові засади Української держави гетьмана Павла Скоропадського / Вячеслав Рум'янцев // Право України. – 2020. – № 1. – С. 225-241 : портр.
У статті автор досліджує витоки, природу влади та правові засади Української держави гетьмана Павла Скоропадського, як своєї рідної віхи українського державотворення.

32. **Смолій, В. Українська держава середини XVII століття : поява держави українців у першій половині XVII ст. була далеко не однозначно зустрінута європейською політичною елітою. У когось це викликало шире захоплення, в когось – відверте здивування** / Валерій Смолій // Голос України. – 2019. – 23 лют. (№ 38). – С. 1, 10-11.
Про те, що ж являла собою Українська держава другої половини XVII-XVIII ст.
33. Чухліб, Т. В. *Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (XVI -XVIII ст.)* / Тарас Чухліб ; НАН України [та ін.]. – [Київ] : [Вид. Олег Філюк], 2017. – 117 с. : іл., портр.
34. Шевчук, В. *Козацька держава : етюди до історії українського державотворення* / В. Шевчук. – Київ : Абрис, 1995. – 392 с.: іл.
Книга відомого сучасного українського письменника та історика розповідає про становлення, розвиток та загибель Козацької української держави, створеної гетьманом Богданом Хмельницьким, яка проїснувала більше століття. Книга стане в пригоді не лише історикам, студентам, викладачам, а й усім, кого цікавить українська минушина.
35. Шевчук, В. О. *Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI-XVIII ст. : у 2 кн. Кн. 2* / Валерій Шевчук. – Київ : Кліо, 2019. – 1120 с. : іл., портр.
У книзі автор акцентує увагу на спробах врятувати українську державність, зокрема на орієнтаційних ідеях Богдана Хмельницького, боротьбі Пилипа Орлика, Івана Скоропадського та Павла Полуботка за збереження Козацької держави, яка, попри всі зусилля, була приречена на швидку загибель. Автор аналізує державно-правові акти, договори гетьманів із державами, а також літературні джерела – вишукані зразки поетичного мистецтва, а саме «Історії Русів», як одній з найвизначніших пам'яток національної самооборони.
36. Шудря, М. *Лицарі булави : розповіді про українських гетьманів* / Микола Шудря. – Київ : Велес, 2015. – 236, [3] с. : іл.
До збірки входять історичні розвідки заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка Миколи Шудрі про українських гетьманів. Автор дає відповідь на запитання «Хто вони?», їх родовід, освіта. Містить маловідомі факти з життя Байди Вишневецького, Івана Мазепи та інших гетьманів України, подано історичні довідки й уривки з відомих творів, які допомагають краще розкрити образи славних синів України.

Українська держава (1917-1921рр.)

37. Васильєв, С. *Народження державності* / Сергій Васильєв // Військо України. – 2018. – № 11. – С. 5-52.
Західно-Українська Народна Республіка виникла сто років тому і проїснувала лише 257 днів, але її утворення засвідчило одвічне прагнення українців бути господарями на своїй землі. А ще - жити разом у дружній українській родині, не ділячись на «східняків» та «західняків».
38. Верстюк, В. *Союз Півсудського - Петлюри в історії боротьби за українську державність* / Владислав Верстюк // Український історичний журнал. – 2020. – № 2. – С. 4-21.
У статті аналізується перебіг українсько-польських відносин часів Української революції 1917-1921 рр., перехід від фази збройного протистояння до союзницької взаємодії, спрямованої на відсіч спільному ворогові – російському більшовизму.

39. Гирський, Д. Дивні спроби виправдання антидержавної політики / Дмитро Гирський. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 186 с.
Книга містить статті автора про процес відновлення української державності в 1917-1921рр. і тим самим, вона є відгуком на всі наклепи на Гетьманщину 1918 року.
40. Діячі Української Центральної Ради : бібліогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко ; НАН України, Укр. міжнар. ком. з питань науки і культури. – Київ : [б.в.], 1998. – 255 с.
У довіднику подаються стисла характеристика діяльності Української Центральної Ради та біографії її діячів, уміщено списки членів Ради, її органів і структур, хронологію найважливіших подій 1917-1918 рр.
41. Добржанський, О. В. Змагання за українську державність на Буковині (1914-1921 рр.) : документи і матеріали / Олександр Добржанський, Володимир Старик. – Чернівці : [Чернівецька обласна друкарня], 2009. – 510 с.
42. Ковальов, А. Як гартувалася державність : нариси до історії Української революції і Перших Визвольних змагань у Боярці-Будаївці та околицях Києва / Андрій Ковальов. – Київ : Вид-во Марка Мельника, 2020. – 592 с. : іл., портр.
43. Комова, О. С. Старшинський корпус вільного козацтва у боротьбі за українську державність : (квітень 1917-1918 рр.) / О. С. Комова // Україна і світ : діалог мов та культур : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 21-23 берез., 2012 р. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 540-542.
44. Крисаченко, В. Українська державність княжих часів : сутнісні виміри / Валентин Крисаченко // Українознавство. – 2012. – № 3. – С. 114-120.
45. Монолатій, І. «Чорні лебеді!» Української революції : (не)ймовірні випадки західно-української державності / Іван Монолатій // Український історичний журнал. – 2020. – № 6. – С. 120-138.
У статті досліджено маловивчені і дискусійні проблем Української революції, зокрема особливості становлення й розвитку західноукраїнської державності в 1918-1919 рр., а також окремі питання політичної історії Західноукраїнської Народної Республіки 1918-1923 рр., ґрунтуючись на теорії «чорного лебедя» Н. Н. Талеба.
46. Пивовар, С. Михайло Грушевський і Дмитро Донцов про перспективи української державності : (спроба історико-порівняльного аналізу) / Сергій Пивовар, Ірина Шліхта // Михайло Грушевський – науковець і політик у контексті сучасності : [зб. наук. пр.]. – Київ : Українська Видавнича Спілка, 2002. – С. 193-201.
47. Савченко, Г. Початки українського військового руху в 1917 році в контексті ідеї національної державності / Григорій Савченко // Етнічна історія народів Європи : історико-етнологічні дослідження і національна ідея : зб. наук. пр. – Київ : УНІСЕРВ, 2001. – Вип. 9. – С. 137-140.
48. Шевченко, В. Ідея української державності в творах та політичній діяльності М. С. Грушевського / Володимир Шевченко // Михайло Грушевський – науковець і політик у контексті сучасності : [зб. наук. пр.]. – Київ : Українська Видавнича Спілка, 2002. – С. 131-137.

Конституція Пилипа Орлика

49. **Вовк, О. Історія одного документа : україномовний оригінал Конституції гетьмана Пилипа Орлика в окремому виданні невдовзі вперше побачить світ** / Ольга Вовк // День. – 2010. – 24 верес. (№172-173).
50. **Дроздовський, Д. Пилип Орлик : феномен доби на тлі Києво-Могилянської академії** / Дмитро Дроздовський // Дзеркало тижня. – 2010. – 23-29 жовт. (№ 39). – С. 15.
15 жовтня виповнилося 395 років Києво-Могилянській академії – одному з найстаріших навчальних закладів України. В контексті цієї дати Могилянка вирішила провести традиційну потужну міжнародну наукову конференцію з циклу Ad fontes (14-16 жовтня), присвячену 300-річчю Бендерської конституції Пилипа Орлика (який навчався в КМА до 1694 року).
51. Конституція Пилипа Орлика. – Київ : Альфа Реклама, 2019. – 145 с.
52. Корогод, Г. І. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції : навч. посіб. / Г. І. Корогод ; М-во внутр. справ України, Нац. ун-т внутр. справ України. – Суми : Унів. кн., 2008. – 123 с.
53. Крупницький, Б. Д. Гетьман Пилип Орлик : (1672-1742) : його життя і доля / вступ. ст. О. Оглоблина. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1956. – 78, [1] с. : іл., портр.
54. Крупницький, Б. Гетьман Пилип Орлик (1672 - 1742) : огляд його політичної діяльності / Б. Крупницький. – Варшава : Б. в., 1938. – 251, [6] с. – (Праці Українського наукового інституту. – Серія історична ; Т. 42 ; Кн. 4).
55. **Лук'янчук, Г. Перша Конституція українська** / Георгій Лук'янчук // Слово Просвіти. – 2019. – 11-17 квіт. (№ 15). – С. 4.
5 квітня 1710 року Гетьман Пилип Орлик та його сподвижники у Бандерах ухвалили «Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького», яка є фактично першою європейською та українською конституцією у сучасному її розумінні.
56. **Надважливий політичний акт для майбутнього Української держави : звернення Голови Верховної Ради Дмитра Разумкова з нагоди дня прийняття Конституції Пилипа Орлика** // Голос України. – 2021. – 6 квіт. (№ 63). – С. 1.
57. Орлик, П. С. Конституція, маніфести та літературна спадщина : вибр. твори / упоряд. та прим. М. Трофимчука, В. Шевчука. – Київ : [МАУП], 2006. – 734 с. : іл.
58. Пилип Орлик – гетьман і автор першої конституції України / [упоряд. Г. Ю. Калюжна ; відп. ред. Л. П. Ясинський] ; Посольство України в Республіці Білорусь, Білорус. громад. об'єднання українців «Варта». – Мінськ : РУП «Видавничий центр БДУ», 2006. – 141, [1] с.
59. Різниченко, В. Пилип Орлик. Гетьман-емігрант : його життя й діяльність : з нагоди 175 роковин з часу його смерті / В. Різниченко. – Репр. відтворення вид. 1918 р. – Київ : Ред.-вид. «Заповіт», 1991. – 48 с.
60. Шевцова, С. Конституція Пилипа Орлика. Повернення через 311 років : старожитності й сучасність. Цей документ уперше описав Україну як повноцінну державу – частину Заходу, а не «рускава міра». І вже за це маємо бути довічно вдячними його авторові / Світлана Шевцова // Урядовий кур'єр . – 2021. – 13 серп. (№ 156). – С. 1, 2 : іл., фото.

Формування української державності (XX- XXI ст.)

61. Брехуненко, В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле / Віктор Брехуненко. – Київ : [Вид. ПП Н. А. Брехуненко], 2017. – 280 с. : іл., мапи.
У книзі міститься спростування багатьох російських міфів, а саме про територію та цивілізаційний код України, українську державність, про родовід українців, походження української мови, про церкву в Україні, Голодомор 1932-1933 рр. та ін.
62. Відродження української національної символіки : зб. ст. / упоряд.: Андрій Бережина, Андрій Гречило, Алла Малієнко. – Київ : Вид. дім журн. «Пам'ятки України», 2021. – 490 с., 52 с. : іл., портр.
63. Винниченко, В. Українська державність / Володимир Винниченко // Хроніка 2000. – 2010. – № 82. – С. 264-275.
64. Винницький, М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності / Михайло Винницький ; [пер. з англ. Романа Клочка]. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2021. – 554 с. : портр.
65. Вовканич, С. Стверджуймось і утверждаймося як нація і її держава ! / Степан Вовканич // Дзвін. – 2016. – № 7. – С. 161-173.
66. В'ятрович, В. (Не)історичні миті. Нариси про минулі сто років / Володимир В'ятрович. - Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. – 176 с. : іл., портр.
67. Гайдуцький, П. І. НеЗабуті реформи в Україні, 1991-2017 / Павло Гайдуцький. – Київ : [ТОВ «ДКС-центр»], 2017. – 852 с. : портр., схем.
Про реформи в Україні та державність.
68. Гартовані болем : [спогади учасників визвольного руху] / [упоряд., авт. вступ. ст. В. Бойко ; Львів. іст. музей]. – [Львів] : [Апріорі], [2015]. – 192 с. : іл., портр.
69. Два століття – одна війна. Поєднані. [Київщина у боротьбі за волю України, XX-XXI ст.] / [за ред. та упоряд. С. Репіка]. – Київ : [УВС], 2018. – 104 с. : портр.
Ця книга – збірка історій людей, що стали на захист української землі протягом XX-XXI ст.
70. Декларація про державний суверенітет України. Історія прийняття, документи, свідчення / ред. рада : О. Барабаш (голова), Я. Зайко (відп. ред.), І. Бойко та ін.; Асоц. нар. деп. України. – Житомир «Рута», 2010. – 868 с.
Це видання є документально-публіцистичною розповіддю про прийняття Декларації про державний суверенітет України у липні 1990 року її безпосередніх учасників. До книги включені усі документи, що стосуються процесу прийняття Декларації, особисті спогади народних депутатів Української РСР XII-го скликання Верховної Ради УРСР (I скликання Верховної Ради України), містить ексклюзивні фотографії.
71. Дорошко, М. Історія України : знакові події та особистості / Микола Дорошко. – Київ : ТОВ «ОСНОВА-ПРИНТ ПЛЮС», 2021. – 472 с. : портр.

72. Єрмолаєв, В. М. Історія держави і права України : підручник / В. М. Єрмолаєв. – Харків : Право, 2021. – 472 с.
73. Іванченко, Р. П. Історія без міфів : бесіди з історії української державності : навч. посіб. для ВНЗ / Раїса Іванченко. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, [2014]. – 624 с.
74. Іванцова, М. Намальовані люди : роман / Міла Іванцова. – Київ : Білка, 2021. – 447 с.
Роман Міли Іванцової «Намальовані люди» – це розлога художня хроніка зими 2013-2014 рр. про звичайних людей, поставлених у незвичайні обставини. Про Майдан та антимайдан, про небайдужих, які постали проти злочинної влади за людську гідність.
75. Історія державності України : експерим. підруч. / за ред. О. М. Бандурки, О. Н. Ярмиша. – Харків : Одиссей, 2004. – 608 с.
76. Конституція України : [офіц. текст]. – Київ : Київський бізнес центр, 2021. – 78 с.
77. Лизанчук, В. «Чтобы усилить Россию, Украину и украинцев необходимо уничтожить» / Василь Лизанчук // Дзвін. – 2021. – № 1. – С. 130-134 : портр.
У статті акцентовано увагу на вислові професора Ю. Шевельова, про те, що «мовне питання неминуче перестає бути тільки лінгвістичним питанням, а стає також питанням політичним», йдеться про роль української мови в становленні державності.
78. **Липовецький, С. «Зродились ми великої години» : як Євген Коновалець повів ОУН за галицькою молоддю** / Святослав Липовецький // Український тиждень. – 2019. – 15-21 лютого (№ 7). – С. 50-54.
Чому попри відчайдушну спробу українців здобути власну державність, зазнали поразки, а сама територія України опинилася у складі чотирьох держав.
79. Лукінюк, М. Руйнуймо міфи! : полемічні нотатки до українсько-російської історії з окремими фрагментами дискусій автора в Інтернеті / Михайло Лукінюк. – [Київ] : Український пріоритет, 2016. – 575 с.
80. Мірошніченко, М. І. Державність і право України : генезис у європейському контексті (з найдавніших часів до початку XIX ст.) / М. І. Мірошніченко. – Київ : Атіка, 2006. – 544 с.
81. Моця, О. П. Українці: народ і його земля : (етапи становлення) / Олександр Моця ; [НАН України ; Ін-т археології]. – Київ : Стародавній Світ, 2011. – 638 с. : портр.
82. **Мушкетик, Ю. Звідки пішла земля Руська і хто ми такі? : як московити украли нашу назву і нашу історію** / Юрій Мушкетик // День. – 2015. – 13 лют. (№ 24-25). – С. 8.
Роздуми майстра історичних романів, письменника Ю. Мушкетика про російську фальсифікацію нашої історії.
83. Наш герб. Українські символи від княжих часів до сьогодення : [альбом] / текст А. Гречила ; упоряд. та заг. ред. Богдана Завітія ; [Український культурний фонд]. – [Київ] : Родовід, [2018]. – 400 с. : фотоіл.
84. Обличчя Незалежності : зб. інтерв'ю / [упоряд. А. Рибалко]. – Київ : Українська видавнича справа, 2018. – 350 с. : іл.

85. Офіцинський, Р. А. Історія УПА / Роман Офіцинський ; [худ.-оформ. Є. В. Вдовиченко]. – Харків : Орбіта, 2021. – 127 с. : іл.
86. Понипаляк, А. Останній командир УПА. Життя і боротьба Василя Кука / Аліна Понипаляк. – Київ : Наш формат, 2021. – 256 с. : портр., фотоіл.
Є люди-епoxy, а є люди – кілька епох. Такою особистістю був останній командир УПА Василь Кук, який отримав омріяну свободу в 1991-му році. Про його життєвий шлях та боротьбу у розповіді історикiні А. Понипаляк.
87. Посівнич, М. Життя і діяльність Степана Бандери : документи і матеріали / ред. і упоряд. М. Посівнич ; МБУ «Центр Національного Відродження» ; Координаційна рада вшанування пам'яті лицарів ОУН і УПА. – Тернопіль : Астон, 2018. – 642 с. : іл., портр.
88. **Ричка, В. Київська Русь : влада і спільнота (Біля витоків державності)** / Володимир Ричка // Голос України. – 2015. – 25 бер. (№ 53). – С. 12.
Про застосування поняття «державність» та «державна», саме слово «державна» до XVII ст. використовувалось як спеціальний термін та вживалося не в звичному для нас значенні, а лише як одне з визначень верховної влади, є метафорою її царственості і могутності.
89. Рябчук, М. Майдан і околиці : есей про незалежність / Микола Рябчук // Критика : часоп. – 2021. – № 7-8. – С. 16-23 : іл.
У статті містяться роздуми автора про роль новітніх українських революцій і громадянського суспільства у становленні новітньої української державності.
90. Семків, В. Методологічні аспекти історико-правової доктрини української державності / Віталій Семків // Право України. – 2020. – № 1. – С. 41-51 : портр.
У статті проаналізовано історико-правову доктрину української державності, акцентовано увагу на праві української нації на створення національної держави, верховенстві права, демократії та їх легітимності.
91. Сергійчук, В. Неусвідомлення України. Ставлення світу до Української державності : погляд у 1917-1921 роки з аналізом сьогодення / Володимир Сергійчук. – Київ : ПП Сергійчук М. І., 2012. – 872 с.
92. Святоцький, О. Поняття, ознаки, атрибути та символи державності / Олександр Святоцький // Право України. – 2021. – № 9. – С. 22-25 : портр.
93. Святоцький, О. Витоки, етапи становлення та розвиток української державності / Олександр Святоцький, Ігор Бойко // Право України. – 2020. – № 1. – С. 17- 40 : портр.
Стаття присвячена висвітленню витоків, етапів становлення і розвитку української державності, зазначено, що державність є своєрідним фундаментом, є результатом матеріального і духовного розвитку нації.
94. Стебельський, С. Кризь сміх заліза / Степан Стебельський. – Київ : Пропала грамота : [Вид. Олексій Бешуля], 2020. – 360 с.
Ця книга – чудовий зразок мілітарної прози від офіцера УПА, про реальних героїв, про мужність, відданість Україні та ідеал воїнського служіння.
95. Стефанчук, Р. Традиція безперервності української державності / Руслан Стефанчук // Право України. – 2021. – № 9. – С. 12-21 : портр.

96. Тимошик, М. С. Його бій за державність : док.-публіцистична оповідь / Микола Тимошик. – Київ : Наша культура і наука, 2017. – 376 с. : іл., портр.
Присвячується 135-річчю від дня народження Івана Огієнка (митрополита Ларіона) та 100-р. початку Української революції 1917-1921 рр.
97. Токарчук, О. Між природним і позитивним правом : українська державність княжої доби у правничо-політичній думці 20-40-х рр. ХХ ст. / Ольга Токарчук // Публічне право : наук.-практич. юридич. журн. – 2018. – № 2. – С. 213-220 : портр.
У статті проаналізовано погляди українських емігрантів – С. Дністрянського, Р. Лащенка, С. Шелухіна, А. Яковліва та інших, правників за освітою, науковий доробок яких присвячений правовому стану української державності в різні історичні періоди.
98. Україна: герби та прапори = Украина : гербы и флаги = Ukraine : arms and flags / [авт. проекту та упоряд. : В. Г. Кисляк, О. А. Нескоромний ; редкол.: Ю. С. Ганжуров та ін.]. – Київ : Парламент. вид-во, 2010. – 451 с.
Пропонована книга є певним підсумком майже 20-річного місцевого українського герботворення, до неї включено понад 1200 символів.
99. **Українська державність – 1180 років : витоки, становлення, утвердження** / підгот. за ред. А. Горолова // Голос України. – 2019. – 23 лют. (№ 38) . – С. 1.
100. Чорна, С. Україна-Русь : тисячолітня історія державотворення / Світлана Чорна // Голос України. – 2021. – 25 берез. (№ 55). – С. 1, 4-5 : фото.
101. Чорна, С. Українська революція повернула нашу державу на мапу світу / Світлана Чорна // Голос України. – 2021. – 12 серп. (№ 152). – С. 4 : фото.
У статті досліджується становлення української держави у період Української революції.
102. **Чорна, С. Віра і Апостольська церква є основою історичної тяглості Української державності** / Світлана Чорна // Голос України. – 2019. – 23 лют. (№ 38) . – С. 2.
Йдеться про роль української церкви в становленні державності, як свідчить церковна історія, основоположником та фундатором Української церкви є апостол Андрій Первозваний, який проповідував у наших землях, про право церкви називатися Апостольською і Первозваною.
103. Щербак, Ю. Україна в епоху війномиру : книга підсумків і пророцтв / Юрій Щербак ; [передм. В. Скуратівського]. – Київ : Ярославів Вал, 2020. – 352 с.
104. **Ще не вмерла України і слава, і воля : наш Гімн відзначає 15-річчя** // День. – 2007. – 16 січ. (№ 5). – С. 2.
Розповідається про створення українського гімну. Український етнограф, фольклорист, поет Павло Платонович Чубинський пише вірш «Ще не вмерла Україна», якому судилося стати національним, а згодом і Державним Гімном українського народу.
105. Шкільник, М. Україна у боротьбі за державність в 1917-1921 рр. : спомини і роздуми / Михайло Шкільник ; упоряд. Владислав Верстюк. – Київ : Кліо, 2016. – 511 с. ; портр.
106. **Щодра, О. Коли і де виникла Русь : проблеми початкового етапу формування української державності** / Ольга Щодра // Голос України. – 2018. – 28 лист. (№ 225). – С. 12-13.

Інтернет-ресурси

<https://web.archive.org/web> Указ Президента України №423/2021 «Про День Української Державності»

<https://uk.wikipedia.org/wiki> День Української Державності

<https://www.youtube.com/watch?v=AaRbgs8CeZ0> Святкування Дня Української Державності у День Хрещення Київської Русі

<http://www.golos.com.ua/article/314085> Українська державність: поняття, основні ознаки, символи, атрибути, витоки та етапи становлення

<https://mltk.co.ua/stanovlennia-ukrains-koi-derzhavnosti/> Становлення української державності

<https://www.ukrinform.ua/rubric-society> Українська державність: чому і як треба відповідати Путіну

<https://burshtyn-rada.if.gov.ua> Історична довідка про етапи українського державотворення

<https://armyinform.com.ua> Заснування держави Україна Великим князем і гетьманом Богданом Хмельницьким

<https://www.radiosvoboda.org/a/30548065.html> Період княжої України-Русі. Чию історію популяризує заповідник «Софія Київська»?

https://mtt.in.ua/ist-ukr_1991-2010_derzhavotvorchy-protsesy/ Початок державотворчих процесів у незалежній Україні

<https://uahistory.co/book/ukrzn0/165.html> Державотворчі процеси в Україні в умовах незалежності

<https://vlp.com.ua/node/4098> Історія України та її державності. Курс лекцій

<https://www.radiosvoboda.org> 30 подій, що сформували і зміцнили Незалежність України

<https://nv.ua/ukr/project/istoria-100-vydayushchikhsya-l-40004783.html> 100 видатних особистостей в історії України

https://pidru4niki.com/1348010443231/pravo/derzhavnist_kiyivskoyi_rusi Формування державності у східних слов'ян. Виникнення Давньоруської держави

<http://litopys.org.ua/pivtorak/pivt06.htm> Київська Русь – ранньоукраїнська держава

http://history.org.ua/LiberUA/Book/kn_sl/1.pdf Виникнення й еволюція державності

https://arm.nai.au.kiev.ua/books/history/material/navmat/tema_1/lekcia.html Україна від найдавніших часів до другої половини XVII ст.

<https://armyinform.com.ua> Як московія привласнила собі історію Київської Русі

<https://dyvys.info/2022/05/07/chomu-ruski-ne-rosiyany-a-kyivska-rus-ne-rosiya/> Чому руські – не росіяни, а Київська Русь – не росія

<https://localhistory.org.ua> Чому саме Україна – справжня спадкоємиця Русі

<https://www.youtube.com/watch?v=Ox27K6CYjYA> Уроки історії: Історія української державності